

mgr CEZARY PRZYGOCKI

okręgowy koordynator społecznej inspekcji pracy
Związku Nauczycielstwa Polskiego w Poznaniu,
nauczyciel Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych w Kłodawie

mgr LENA LACHOWICZ

główny specjalista ds. bhp,
kierownik Biura Usługowego Organizacja Szkoleń BHP w Rozalinie

Kontakt: cezaryprzygocki@wp.pl

DOI: 10.5604/01.3001.0010.2087

Wypadki osób znajdujących się pod opieką szkół, przedszkoli i innych placówek oświatowych w świetle polskich przepisów bhp – analiza

Fot. nito/Bigstockphoto

Wypadki osób znajdujących się pod opieką szkół, przedszkoli i innych placówek nie doczekały się do tej pory dogłębnej analizy badawczej. Jeżeli przyjrzymy się danym, to możemy stwierdzić, że wypadkom ulega ponad 1% osób znajdujących się pod opieką szkół (placówek). Niestety wśród tych wypadków mamy również śmiertelne i ciężkie.

W ciągu ostatnich 6 lat szkolnych (2010/11-2015/16) doszło do śmierci 188 osób, a wypadkom ciężkim uległo 1269 osób. Dane te wskazują, że należy zwiększyć działania wszystkich zainteresowanych stron mające na celu poprawę bezpieczeństwa w szkołach i placówkach w Polsce.

Słowa kluczowe: dyrektor, nauczyciel, placówki, przedszkola, szkoły, wypadki

Accidents of people under the care of schools, kindergartens and other educational institutions in the context of Polish OSH regulations – an analysis

To date accidents on the premises of schools and other educational institutions, during the course of school activities have not been analysed thoroughly. Data show that over 1% of people under the care of schools (educational institutions) are involved in accidents. Unfortunately, fatal and serious accidents are not excluded.

In the past 6 school years (2010/11-2015/16), 188 people died and 1269 had serious accidents. These data suggest that improvement in safety on the premises of schools and other educational institutions should be supported by all parties involved.

Keywords: headteacher, teacher, educational institutions, kindergartens, schools, accidents

Wstęp

W polskiej literaturze fachowej dotyczącej problematyki bezpieczeństwa pracy rzadko podejmowany jest temat wypadków osób znajdujących się pod opieką szkół i placówek (dalej w tekście przez „placówki” rozumie się przedszkola i inne jednostki organizacyjne systemu oświaty). Należą one do zakładów pracy, w których zadaniem większości pracowników (głównie pedagogicznych) jest kształcenie oraz wychowanie dzieci i młodzieży, przygotowujące ich do dorosłego życia, w tym do pracy, która powinna być wykonywana bezpiecznie.

Wypadków osób pozostających pod opieką szkoły i placówki, które należą do zdarzeń, nie da się w pełni wyeliminować; można jedynie starać się ograniczać ich częstość. Staje się to możliwe zwłaszcza w sytuacjach, w których – poprzez systematyczne działania dyrektorów szkół i placówek oraz pracowników pedagogicznych i niepedagogicznych, dochodzi do zmian w różnych aspektach związanych z bezpieczeństwem, takich jak:

- poprawa warunków technicznych w obiektach
- wyeliminowanie złego stanu technicznego wyposażenia, w tym narzędzi i maszyn

– prowadzenie systematycznych zajęć profilaktycznych, związanych z elementami bezpieczeństwa.

Przyczyn zdarzeń wypadkowych wśród osób będących pod opieką szkół i placówek należy szukać m.in. w:

- nadmiernej ruchliwości – szczególnie dzieci
- braku wiedzy dorosłych o źródłach zagrożeń związanych z zachowaniem dzieci i młodzieży
  - agresji młodych ludzi w stosunku do kolegów i koleżanek
  - nieodpowiedzialności osób dorosłych sprawujących opiekę nad podopiecznymi [1].

Tabela 1. Wypadki osób pozostających pod opieką szkół i placówek w latach szkolnych 2010/11-2015/16

Table 1. Accidents of people under the care of schools and other educational institutions in the 2010/11-2015/16 school years

Typ placówki oświatowej	Rok szkolny 2010/11		Rok szkolny 2011/12		Rok szkolny 2012/13		Rok szkolny 2013/14		Rok szkolny 2014/15		Rok szkolny 2015/16	
	liczba wypadków	% liczby dzieci i młodzieży	liczba wypadków	% liczby dzieci i młodzieży	liczba wypadków	% liczby dzieci i młodzieży	liczba wypadków	% liczby dzieci i młodzieży	liczba wypadków	% liczby dzieci i młodzieży	liczba wypadków	% liczby dzieci i młodzieży
Przedszkola	2205	----*	2492	0,22	2654	0,21	2743	0,23	2507	0,27	2283	0,20
Szkoły podstawowe	30560	1,39	30805	1,41	30987	1,44	31441	1,37	32246	1,40	30799	1,25
Gimnazja	26833	2,10	26804	2,19	25265	2,15	25324	2,29	24534	2,22	21570	1,99
Szkoły ponadgimnazjalne	12765	0,78	12577	0,83	11655	0,78	11187	0,79	10894	0,77	9824	0,72
Inne placówki	848	0,19	893	0,17	910	0,18	909	0,26	894	0,29	765	0,22
Razem	73211	----**	73571	1,12	71471	1,12	71604	1,12	71075	1,12	65241	1,02

*brak danych dot. liczby przedszkolaków

**średnia niewyciągnięta z powodu braku danych

Źródło: Oprac. własne na podst. Wypadki w szkołach i placówkach oświatowych w roku szkolnym 2010/2011 wg SIO stan na 30 września 2011 r.; Wypadki w szkołach i placówkach oświatowych w roku szkolnym 2011/2012 – wg stanu na 30 września 2012; Wypadki w szkołach i placówkach w roku szkolnym 2012/2013 – wg stanu na 30 września 2013; Wypadki w szkołach i placówkach w roku szkolnym 2013/2014 wg SIO stan na 30 września 2014 r.; Wypadki w szkołach i placówkach w roku szkolnym 2014/2015 wg SIO stan na 30 września 2015 r.; Wypadki w szkołach i placówkach w roku szkolnym 2015/2016 wg SIO stan na 30 września 2016 r. <https://cie.men.gov.pl/sio-strona-glowna/dane-statystyczne/uczniowie-dane-statystyczne/>

Zagadnienia związane z bezpieczeństwem w szkołach i placówkach, bardzo często deklaratoryjnie uważane są za istotne, odsuwane są jednak faktycznie na plan dalszy. Wynika to z konieczności realizacji programów nauczania i zadań wychowawczych oraz „uśpienia czujności” nauczycieli i dyrektorów. Można także postawić tezę, że coraz większy wpływ na liczbę wypadków w tych miejscach ma również nasilające się od lat wypalenie zawodowe wśród nauczycieli, co uwidoczniło się zwłaszcza po wydużeniu, od 2009 r. granicy ich wieku emerytalnego [2].

Informacje zbiorcze, dotyczące wypadków osób znajdujących się pod opieką szkół i placówek, znajdują się w Systemie Informacji Oświatowej (SIO), prowadzonej przez Ministerstwo Edukacji Narodowej.

Celem tego artykułu jest przedstawienie uwarunkowań i zaprezentowanie wyników analiz wypadków, do których dochodzi w Polsce w populacjach dzieci i młodzieży na terenach szkół i placówek.

Wypadek osoby pozostającej pod opieką szkoły lub placówki – podstawowe pojęcia i dane statystyczne

W polskim prawodawstwie możemy spotkać się z różnymi definicjami dotyczącymi wypadków osób znajdujących się pod opieką szkół i placówek:

Wypadkiem w czasie zajęć w szkołach i placówkach¹ nazywa się zdarzenie, któremu uległa osoba pozostająca pod opieką szkoły lub placówki, przebywająca na ich terenie, bądź w innym miejscu wyznaczonym przez szkołę lub placówkę, w związku z uczestnictwem w organizowanych przez nie zajęciach² [3].

¹ Zajęcia szkolne to nie tylko lekcje. Są to też zajęcia prowadzone poza szkołą, np. wycieczki, zielone (białe) szkoły, wyjazdy na konkursy, olimpiady, zawody sportowe itp.

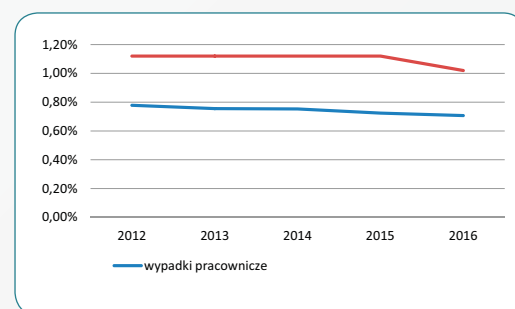
² Wymóg należytego nadzoru obciąża szkołę również wobec ucznia, który skończył zajęcia, ale w czasie gdy szkoła jest czynna, ma możliwość przebywania w budynku czy na terenie szkoły [6].

Wypadek osoby pozostającej pod opieką szkoły lub placówki – to nagłe zdarzenie, powodujące uraz lub śmierć, wywołane przyczyną zewnętrzną, które nastąpiło w związku z pobytem tej osoby pod opieką szkoły bądź placówki [4,5] (tab. 1. i rys. 1.).

Średnia liczba wypadków w szkołach i placówkach pozostaje w ostatnich latach na podobnym poziomie – dotyczy ponad 1% liczby osób znajdujących się pod ich opieką. Od lat najczęściej wydarzają się one w gimnazjach i w szkołach podstawowych. Należy podkreślić małą liczbę wypadków w przedszkolach, co jest spowodowane m.in. specyfiką pracy w tych miejscach – m.in. nauczyciel ma z reguły do pomocy przy dzieciach osobę wspomagającą – „woźną oddziałową” (inaczej „pomoc nauczyciela”). Do ich zadań należy m.in.: pomoc przy prowadzeniu zajęć, obsługa dzieci – m.in. pomoc przy posiłkach, ubieraniu, potrzebach fizjologicznych; sprzątnięcie pomieszczeń przedszkola); ponadto zajęcia ruchowe ograniczone są z reguły do placu zabaw bądź sal, co w pewnym stopniu ogranicza możliwość powstania urazów.

Podana wcześniej średnia liczba 1 procenta wypadków osób będących pod opieką szkół i placówek w ciągu roku szkolnego jest oczywiście „suchą” cyfrą. Jeżeli jednak porównamy ją z wypadkami w pracy ogółem, okazuje się, że placówki oświatowe, mające stanowić ostoję bezpieczeństwa dla dzieci i młodzieży, są bardzo często miejscem niebezpiecznym.

Tak duża liczba wypadków osób będących pod opieką szkół i placówek powinna oczywiście powodować szczególne zainteresowanie odpowiednich instytucji państwowych. Niestety od lat sytuacja pozostaje na niemal tym samym poziomie, a nieznacznie „wahnięcie w dół” spowodowane jest zmniejszaniem się ogólnej liczby dzieci i młodzieży w szkołach oraz placówkach w Polsce.

Rys. 1. Porównanie liczby wypadków pracowniczych ogółem we wszystkich sektorach gospodarki (lata 2012-2016) z wypadkami osób będących pod opieką szkół i placówek (lata szkolne 2011/12-2015/16) w %

Fig. 1. A comparison of the number of occupational accidents (data for 2012-2016) and accidents of people under the care of schools and other educational institutions (data for the 2011/12-2015/16 school years)

Źródło: Oprac. własne na podst. Wypadki uczniowskie – dane SIO z lat 2011/12-2015/16; Wypadki w pracy – dane GUS z lat 2011-2016, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/warunki-pracy-wypadki-przy-pracy/html>

Podział wypadków ze względu na rodzaj urazu

Wypadki osób będących pod opieką szkół i placówek dzielimy tak samo jak w przypadku wypadków pracowniczych.

- Wypadki śmiertelne to takie, w wyniku których nastąpiła śmierć w okresie nieprzekraczającym 6 miesięcy od dnia wypadku (tab. 2. i rys. 2.), [5].

Liczba wypadków śmiertelnych osób będących pod opieką szkół i placówek, w porównaniu z wybranymi działami gospodarki, jest niewielka. Należy jednak pamiętać, że śmierć ponoszą w nich dzieci (młodzież). Wpływ na liczbę tych wypadków mają szczególnie wypadki zbiorowe (głównie kolizje drogowe) – stąd w danych dotyczących poszczególnych lat widoczne są znaczące różnice.

- Wypadki ciężkie to takie, w wyniku których nastąpiło ciężkie uszkodzenie ciała, takie jak: utrata wzroku, słuchu, mowy, zdolności rozrodczej; lub inne uszkodzenie ciała bądź rozstrój zdrowia, naruszające podstawowe funkcje organizmu,

a także choroba nieuleczalna lub zagrażająca życiu, trwała choroba psychiczna, bądź trwała, istotne zeszpecenie lub zniekształcenie ciała (tab. 3. i rys. 3.), [5].

Liczba wypadków ciężkich osób znajdujących się pod opieką szkół i placówek nie odbiega znacząco od średniej liczby wypadków pracowniczych. Wydaje się jednak, że jest ona zaniżona. Dowodem na to są dane Policji (tab. 5.). Należy z pewnością uznać gwałty za wypadki ciężkie, również znaczna liczba „uszczerbków na zdrowiu” należy do tej kategorii. Uznanie wypadku za ciężki stanowi również dla znacznej części dyrektorów i osób zajmujących się dokumentacją powypadkową duży problem.

• Wypadki zbiorowe to takie, gdzie w wyniku tego samego zdarzenia urazu doznały co najmniej dwie osoby [5].

SIO nie wyodrębnia tego typu wypadków. Ze względu na konieczność zgłaszania ich do prokuratury, jak również często do Państwowej Inspekcji Sanitarnej (m.in. w przypadku zatruc), należy jednak w protokole powypadkowym uwzględnić ten rodzaj wypadków. W placówkach oświatowych do wypadków zbiorowych najczęściej dochodzi w przypadku zatruc (głównie pokarmowych) i kolizji drogowych (z reguły w czasie wycieczek szkolnych).

• Wypadki indywidualne to pozostałe wypadki. Najczęściej przy wypadkach osób będących pod opieką szkół i placówek stosuje się wtedy pojęcie „wypadki inne” – SIO tak klasyfikuje tę grupę wypadków.

Najczęstsze przyczyny wypadków

W razie dojścia do wypadku z udziałem osób pozostających pod opieką szkoły lub placówki należy powiązać przepisy prawa oświatowego z przepisami ogólnymi bhp, dotyczącymi wypadków pracowniczych. Dla osób tworzących zespół powypadkowy, które nie potrafią połączyć we wspólną całość tych przepisów, prawidłowe

Tabela 2. Wypadki śmiertelne osób pozostających pod opieką szkół i placówek w roku szkolnym 2010/11-2015/16
Table 2. Fatal accidents of people under the care of schools and other educational institutions in the 2010/11-2015/16 school years

Typ placówki oświatowej	Liczba wypadków śmiertelnych w roku szkolnym					
	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16
Przedszkola	6	1	0	2	0	0
Szkoły podstawowe	16	15	4	16	3	0
Gimnazja	27	21	3	22	2	4
Szkoły ponadgimnazjalne	12	14	3	4	5	1
Inne placówki	1	0	6	0	0	0
Razem	62	51	16	44	10	5

Źródło: jak w tab. 1.

Tabela 3. Wypadki ciężkie osób będących pod opieką szkół i placówek w roku szkolnym 2010/11-2015/16

Table 3. Serious accidents of people under the care of schools and other educational institutions in the 2010/11-2015/16 school years

Typ placówki oświatowej	Liczba wypadków ciężkich w roku szkolnym					
	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16
Przedszkola	14	5	6	9	15	10
Szkoły podstawowe	123	133	73	64	56	62
Gimnazja	110	117	108	33	49	53
Szkoły ponadgimnazjalne	45	35	31	24	29	19
Inne placówki	7	7	6	6	13	7
Razem	299	297	224	136	162	151

Źródło: jak w tab. 1.

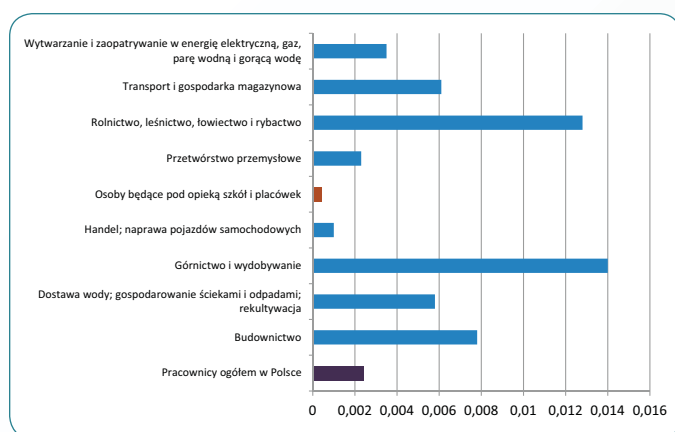
przeprowadzenie procedury powypadkowej może stanowić duże wyzwanie. Do różnic przy pracy zespołu powypadkowego w stosunku do procedur powypadkowych odnoszących się do zdarzeń w przedsiębiorstwach, zaliczyć możemy m.in.:

– liczbę osób tworzących ten zespół (może liczyć aż 5 członków)

– konieczność zbadania ewentualnej odpowiedzialności nauczyciela sprawującego w momencie wypadku pieczę nad osobą będącą pod opieką szkoły (placówki), [1].

Osobą odpowiedzialną za stan bezpieczeństwa w szkole bądź placówce jest jednoosobowo

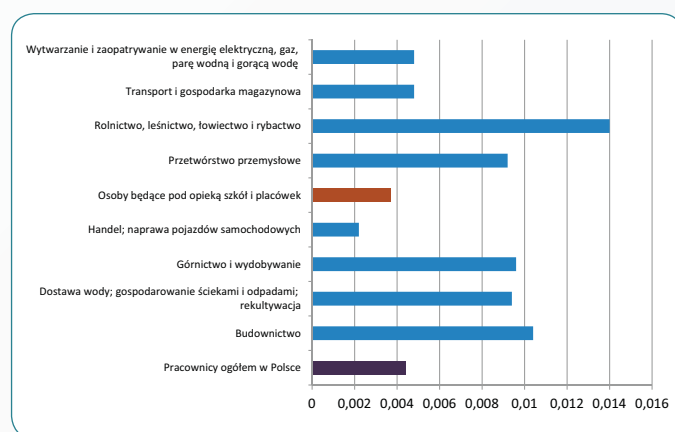
dyrektor [4,7]. Jego obowiązkiem jest zapewnienie odpowiednich warunków i organizacji pracy w szkole (placówce) w aspekcie bhp, co z kolei ma zagwarantować bezpieczeństwo osób tam przebywających (szczególnie dzieci i młodzieży). Specyfika pracy powoduje jednak, że dochodzi do sytuacji, w których dyrektorzy nie są w stanie postępować całkowicie zgodnie z przepisami bhp. Przykładem może być rozpoczynająca się lub kończąca przerwa międzylekcyjna – jeżeli nauczyciel prowadzi zajęcia i jest wyznaczony do pełnienia dyżuru, zanim skieruje się do wyznaczonego rejonu dyżurowania, musi wypuścić uczniów z klasy, zamknąć drzwi i dopiero wtedy może udać się na dyżur. Przez ten moment

Rys. 2. Liczba wypadków śmiertelnych w stosunku do osób pracujących w wybranych działach gospodarki i osób będących pod opieką szkół i placówek w % w latach 2012-2016

Fig. 2. A comparison of the average number of fatal accidents of people under the care of schools or other educational institutions and of workers in selected branches of the economy in 2012-2016

Źródło: Oprac. własne na podst. Wypadki uczniowskie – dane SIO z lat 2011/12–2015/16; Wypadki w pracy – dane GUS z lat 2012-2016

Rys. 3. Liczba wypadków ciężkich w stosunku do osób pracujących w wybranych działach gospodarki i osób będących pod opieką szkół i placówek w % w latach 2012-2016

Fig. 3. A comparison of the average number of serious accidents of people under the care of schools and other educational institutions and of workers in selected branches of the economy in 2012-2016

Źródło: Oprac. własne na podst. Wypadki uczniowskie – dane SIO z lat 2011/12-2015/16; Wypadki w pracy – dane GUS z lat 2012-2016

Tabela 4. Przyczyny wypadków osób znajdujących się pod opieką szkół i placówek w roku szkolnym 2010/11-2015/16

Table 4. Causes of the accidents of people under the care of schools and other educational institutions in the 2010/11-2015/16 school years

Przyczyna wypadku	Rok szkolny 2010/11		Rok szkolny 2011/12		Rok szkolny 2012/13		Rok szkolny 2013/14		Rok szkolny 2014/15		Rok szkolny 2015/16	
	liczba wypadków	% wypadków	liczba wypadków	% wypadków	liczba wypadków	% wypadków	liczba wypadków	% wypadków	liczba wypadków	% wypadków	liczba wypadków	% wypadków
Nieuwaga	46913	64,08	47073	63,98	45828	64,12	46051	64,31	45648	64,28	41802	64,07
Inna przyczyna	13105	17,90	13452	18,28	13365	18,70	13426	18,75	13629	19,18	12379	18,97
Uderzenie nieumyślne	11409	15,58	11384	15,47	10704	14,98	10686	14,92	10424	14,67	9827	15,06
Pobicie, umyślne uderzenie	1119	1,53	1085	1,47	1059	1,48	938	1,31	943	1,31	819	1,26
Nieznajomość lub nieprze- strzeżenie przepisów BHP	273	0,37	230	0,31	203	0,28	221	0,31	176	0,24	143	0,22
Brak lub niedostateczny nadzór nad uczniem	143	0,20	116	0,16	84	0,12	72	0,10	54	0,07	53	0,08
Zły stan zdrowia lub niepeł- na zdolność do zajęć	110	0,15	93	0,13	104	0,15	98	0,14	96	0,13	107	0,16
Zły stan techniczny obiektów	46	0,06	44	0,06	47	0,07	41	0,06	35	0,04	20	0,03
Niewłaściwe posługiwanie się maszynami i urządzeniami	22	0,03	42	0,06	20	0,03	27	0,04	22	0,03	27	0,04
Zły stan techniczny wypo- sażenia, sprzętów	28	0,04	19	0,03	24	0,03	20	0,03	22	0,03	25	0,04
Pozostałe przyczyny*	43	0,06	33	0,05	33	0,04	24	0,03	26	0,02	37	0,06

* Należą do nich: prowadzenie zajęć niezgodne z programem; niewłaściwe zabezpieczenie klatek schodowych i korytarzy; zły stan techniczny maszyn i urządzeń; brak lub zły stan środków ochrony indywidualnej oraz odzieży roboczej; brak lub zły stan środków ochrony indywidualnej oraz odzieży roboczej; niewłaściwe zabezpieczenie maszyn i urządzeń.

Źródło: jak w tab. 1.

Tabela 5. Wypadki uczniów spowodowane przestępczością nieletnich w szkołach podstawowych i gimnazjach w latach 2011 i 2012

Table 5. Accidents of learners caused by juvenile delinquency in primary schools and lower secondary schools in 2011 and 2012

Rodzaje przestępstw nieletnich, prowadzących do wypadków uczniowskich w szkołach podstawowych i gimnazjach	2011	2012
Uszczerbek na zdrowiu	2613	1894
Udział w bóje lub pobiciu	1503	1533
Zgwałcenie	14	74
Razem	4130	3501

Źródło: Oprac. własne na podst. danych Komendy Głównej Policji <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przestepczosc-w-szkole/50868,Przestepczosc-w-szkole-i-i-innych-placowkach-oswiatowych.html>

(1-3 minuty) nie ma osoby odpowiedzialnej za opiekę nad uczniami w wyznaczonym miejscu. Sytuacja powtarza się w momencie zakończenia przerwy [1].

Niestety, nawet rygorystyczne przestrzeganie przepisów i zasad bhp, nie zagwarantuje braku wypadków, szczególnie z udziałem uczniów lub przedszkolaków. Dlatego dla osób analizujących te wypadki ważnym elementem są ich przyczyny (tab. 4.).

Dwie główne przyczyny wypadków – „niewuaga” i „inne” – stanowią ponad 83% wszystkich wypadków.

Analizując te dane możemy zauważyć, że „inne przyczyny” stanowią taką samą liczbę wypadków, jak przyczyny z reszty kategorii poza „niewuagą”. Wpływ na to ma z pewnością

ograniczenie przyczyn wypadków. Do przeprowadzenia dokładnej analizy wypadków należałoby wskazać więcej powodów tychże zdarzeń. Statystyki SIO wykazują zaledwie 15 możliwych przyczyn wypadków osób znajdujących się pod opieką szkół bądź placówek, co w porównaniu z 78 przyczynami wypadków pracowniczych jest liczbą niewielką [8].

Głównym powodem wypadków osób będących pod opieką szkół i placówek jest „niewuaga”. Wydaje się, że komisje powypadkowe, chcąc zakończyć jak najszybciej swoją pracę, często przerzucają winę na uczniów. Jest to oczywiście tylko teza, częściowo jednak poparta praktyką zawodową autorów artykułu. W zaledwie 10-15% wypadków zespoły powypadkowe, w których

Tabela 6. Rodzaj zajęć, w czasie których doszło do wypadku z udziałem osób znajdujących się pod opieką szkoły bądź placówki*

Table 6. Types of classes during which people under the care of schools and other educational institutions were affected by accidents

Rodzaj zajęć, w czasie których wypadek miał miejsce	Rok szkolny 2010/11		Rok szkolny 2011/12		Rok szkolny 2012/13		Rok szkolny 2013/14		Rok szkolny 2014/15	
	liczba wypadków	% wypadków	liczba wypadków	% wypadków	liczba wypadków	% wypadków	liczba wypadków	% wypadków	liczba wypadków	% wypadków
Wychowanie fizyczne	41655	56,90	42311	57,51	41544	58,12	42380	59,19	41869	58,91
Przerwy międzylekcyjne	16264	22,22	15786	21,46	15143	21,18	14391	20,10	14113	19,86
Inne zajęcia**	10128	13,83	10217	13,89	9641	13,49	9707	13,56	9821	13,82
Inne zajęcia edukacyjne***	3264	4,46	3405	4,63	3308	4,63	3410	4,76	3485	4,90
Wycieczki i inne formy wypoczynku	1394	1,90	1379	1,87	1340	1,87	1298	1,81	1383	1,95
Praktyczna nauka zawodu	375	0,51	318	0,43	348	0,49	280	0,39	250	0,35
Zajęcia praktyczno-techniczne	131	0,18	155	0,21	147	0,21	138	0,19	154	0,22

* Tabela nie uwzględnia roku szkolnego 2015/16 – przy opracowaniu danych SIO popełniono błąd i podano zamiast „rodzaju zajęć” ponownie „rodzaj uszkodzenia”.

** Zajęcia dodatkowe

*** Zajęcia dydaktyczne

Źródło: Oprac. własne na podst. Wypadki w szkołach i placówkach oświatowych w roku szkolnym 2010/2011 wg SIO stan na 30 września 2011 r.; Wypadki w szkołach i placówkach oświatowych w roku szkolnym 2011/2012 – wg stanu na 30 września 2012; Wypadki w szkołach i placówkach w roku szkolnym 2012/2013 – wg stanu na 30 września 2013; Wypadki w szkołach i placówkach w roku szkolnym 2013/2014 wg SIO stan na 30 września 2014 r.; Wypadki w szkołach i placówkach w roku szkolnym 2014/2015 wg SIO stan na 30 września 2015 <https://cie.men.gov.pl/sio-strona-glowna/dane-statystyczne/uczniowie-dane-statystyczne/>

Tabela 7. Wypadki wg rodzaju uszkodzenia ciała w roku szkolnym 2012/13-2015/16
 Table 7. Accidents by type of injury in the 2012/13-2015/16 school years

Rodzaj uszkodzenia ciała	Rodzaj wypadku															
	rok szkolny 2012/2013				rok szkolny 2013/2014				rok szkolny 2014/2015				rok szkolny 2015/2016			
	śmier- telny	ciężki	inny	razem	śmier- telny	ciężki	inny	razem	śmier- telny	ciężki	inny	razem	śmier- telny	ciężki	inny	razem
Zwichnięcia i skręcenia	1	31	25196	25228	9	17	25152	25178	2	18	25002	25022	0	19	22477	22496
Złamania	2	97	17894	17993	15	65	17872	17952	2	79	17993	18074	1	86	16752	16839
Stłuczenia, zmiżdżenia	2	23	11926	11951	10	4	12134	12148	1	4	11696	11701	1	7	10636	10644
Inne	4	13	7984	8001	8	9	8262	8279	1	15	8401	8417	3	2	7805	7810
Rany zewnętrzne, rozerwania	2	21	5579	5602	1	11	5529	5541	0	9	5386	5395	0	10	5243	5253
Urazy wewnętrzne	1	27	2293	2321	1	25	2115	2141	3	29	2055	2086	0	22	1874	1896
Oparzenia	0	0	200	200	0	0	192	192	1	2	212	215	0	1	172	173
Utrata części ciała	0	4	107	111	0	5	112	117	0	1	92	93	0	3	75	78
Zatrucia	0	8	56	64	0	0	56	56	0	5	66	71	0	1	51	52

Źródło: Oprac. własne na podst. Wypadki w szkołach i placówkach w roku szkolnym 2012/2013 – wg stanu na 30 września 2013, Wypadki w szkołach i placówkach w roku szkolnym 2013/2014 wg SIO stan na 30 września 2014, Wypadki w szkołach i placówkach w roku szkolnym 2014/2015 wg SIO stan na 30 września 2015, Wypadki w szkołach i placówkach w roku szkolnym 2015/2016 wg SIO stan na 30 września 2016 r. <https://cie.men.gov.pl/sio-strona-glowna/dane-statystyczne/uczniowie-dane-statystyczne/>

Tabela 8. Wypadki według części ciała w roku szkolnym 2012/13-2015/16
 Table 8. Accidents by injured part of the body in the 2012/13-2015/16 school years

Część ciała	Rodzaj wypadku															
	rok szkolny 2012/2013				rok szkolny 2013/2014				rok szkolny 2014/2015				rok szkolny 2015/2016			
	śmier- telny	ciężki	inny	razem	śmier- telny	ciężki	inny	razem	śmier- telny	ciężki	inny	razem	śmier- telny	ciężki	inny	razem
Kończyny	5	136	56367	56508	32	87	56400	56519	6	93	55704	55803	2	97	50408	50507
Głowa	3	50	9023	9076	4	21	9028	9053	3	32	9116	9151	0	25	8901	8926
Inna	2	13	3492	3507	7	11	3593	3611	1	13	3628	3642	3	13	3581	3597
Tułów	1	22	1701	1724	1	14	1791	1806	0	21	1837	1858	0	12	1668	1680
Oczy	1	3	652	656	0	3	612	615	0	3	618	621	0	4	527	531

Źródło: jak w tab. 7.

uczestniczyli autorzy, stwierdzały jako główną przyczynę zdarzeń nieuwagę uczniów – w danych SIO odsetek ten sięga ponad 60%.

Przez badany okres statystycznie nie doszło do dużych zmian w przyczynach wypadków. Warto zwrócić uwagę, że jedną z nich są „pobicia i umyślne uderzenia”, co oznacza, że jeżeli w konsekwencji takich zająć dochodzi do urazu, zespół powypadkowy musi przeprowadzić procedurę powypadkową (w przypadku wypadków pracowniczych w takiej sytuacji z reguły nie kwalifikuje się takich urazów za wypadek przy pracy, bo brak jest czynnika łączącego zdarzenie z wykonywaną pracą. Natomiast jeżeli chodzi o wypadki osób będących pod opieką szkoły czy placówki, podstawą do rozpoczęcia procedury powypadkowej jest samo przebywanie tych osób pod opieką szkoły i powstanie urazu). Dane na ten temat podane w SIO stoją jednak w sprzeczności z danymi Komendy Głównej Policji (tab. 5. – niestety dane wyodrębniające szkoły kończą się na 2012 r.).

Dane SIO podawane są za rok szkolny, dlatego trudno do końca określić różnicę w porównaniu z danymi Policji, ale jest ona znacząca. Można więc mieć pewność, że w odniesieniu do znacznej liczby tych zdarzeń dyrektorzy szkół

nie przeprowadzili – procedury powypadkowej. Należy zatem założyć, że również przy niektórych innych zdarzeniach jej się nie przeprowadza, a co za tym idzie, liczba wypadków dzieci i młodzieży w szkołach i placówkach może być znacznie większa niż podawana oficjalnie.

Analizując dane SIO, warto zwrócić uwagę na niewielką odpowiedzialność osób sprawujących opiekę nad dziećmi i młodzieżą za powstałe wypadki. Wpływ na to, zdaniem autorów, mają w dużej mierze zespoły powypadkowe, z reguły składające się z nauczycieli, chroniących w miarę możliwości kolegów (rodzice rzadko składają zastrzeżenia do protokołów powypadkowych, a ewentualne roszczenia w stosunku do szkoły, placówki lub nauczyciela kierują na drogę sądową), tab. 6.

Do większości wypadków osób będących pod opieką szkoły bądź placówki dochodzi w czasie zajęć i czynności, podczas których poszkodowani znajdują się w ruchu – stąd największa ich liczba figuruje przy kategorii „zajęcia wychowania fizycznego”, „przerwy międzylekcyjne” i „inne zajęcia” (do nich należą m.in. zajęcia dodatkowe z wychowania fizycznego). Uczniowie (szczególnie szkół podstawowych) w czasie przerw międzylekcyjnych bardzo często biegają po ko-

rytarzach czy na boiskach szkolnych, co stanowi duże zagrożenie, biorąc pod uwagę panujące tam zagęszczenie. Dochodzi do tego trudność w komunikowaniu się wynikająca z panującego hałasu, zwłaszcza w czasie przerw i zajęć z wychowania fizycznego. Do szczególnie dużego zagrożenia może dojść w momencie dzwonka zaczynającego i kończącego przerwę – wówczas uczniowie starają się jak najszybciej znaleźć w miejscu przez siebie wybranym.

Niebezpieczeństwo potęguje się również z powodu nieobecności w tym czasie nauczycieli na wyznaczonych stanowiskach dyżurowania (odbywa się wówczas ich przemieszczanie związane ze zmianą stanowiska, np. pracownia – boisko). Z tego powodu najgroźniejsze są źródła zagrożeń mechanicznych, które stanowią główne źródło wypadków.

W przypadku środowiska szkolnego zagrożenia mechaniczne mogą być spowodowane zwłaszcza przez [9]:

- śliskie, nierówne powierzchnie oraz przeszkody architektoniczne
- niewłaściwie usytuowane elementy wyposażenia szkoły
- ostre, wystające oraz spadające lub wyrzucane przedmioty

– przemieszczających się innych ludzi, poruszających się urządzenia i transportowane przedmioty
– ruchome elementy maszyn (maszyny w warsztatach szkolnych, a także inne, np. maszyny ogrodnicze).

Należy jednak zastanowić się nad pozostałymi zajęciami („inne zajęcia edukacyjne” i „inne zajęcia”), gdzie wspólnie wypadki stanowią corocznie ponad 18% ogółu. Tak duża ich liczba, prowadzi do pytania – gdzie był i co robił nauczyciel sprawujący opiekę? Liczby te stoją w sprzeczności z danymi podanymi w tab. 4.

W analizie nie należy również pominąć wycieczek, w trakcie których dochodzi do blisko 2% wypadków osób znajdujących się pod opieką szkół i placówek [1]. Biorąc pod uwagę, że wycieczki stanowią stosunkowo niewielką część pracy szkół i placówek, liczba wypadków jest znaczna. Głównymi przyczynami są m.in.:

- kolizje drogowe
- niespodziewane zagrożenia, spowodowane np. niezajomością przez osoby znajdujące się pod opieką szkoły lub placówki terenu, na którym się znajdują
- brak odpowiedniej koncentracji (dekonzentracja uwagi zarówno wśród uczestników, jak i osób sprawujących opiekę nad nimi)
- brak odpowiedniej opieki nad uczestnikami wycieczki (którzy często korzystają z tzw. czasu wolnego – co jest łamaniem przepisów bhp przez opiekunów i kierownika wycieczki).

Wypadki osób znajdujących się pod opieką szkół i placówek – rodzaj uszkodzenia ciała

Uszkodzenie ciała to naruszenie integralności fizycznej człowieka, polegające na uszczerbku narządu, tkanki lub większego obszaru ciała przez działanie czynnika mechanicznego, termicznego, chemicznego itp. Dzieci i młodzież są na to szczególnie narażone. W tabeli 7. i 8. przedstawiono dane dotyczące rodzajów uszkodzenia ciała występujących wśród osób będących pod opieką szkół i placówek. Najczęściej dotyczy to kończyn, co spowodowane jest tym, że wypadki na ogół zdarzają się w czasie przemieszczania się po terenie (budynku) szkoły (placówki).

Podsumowanie

Z danych statystycznych wynika, że w szkołach i innych placówkach oświatowych często dochodzi do różnego rodzaju wypadków. Za znaczną ich część odpowiedzialność ponoszą tam osoby sprawujące opiekę nad dziećmi i młodzieżą.

W momencie, kiedy dochodzi do wypadku z udziałem osoby będącej pod opieką szkoły bądź placówki, nauczyciel (zwłaszcza gdy wypadek jest śmiertelny lub ciężki) może zostać oskarżony przez prokuratora o jego nieumyślne spowodowanie. W zależności od klasyfikacji czynu osoba odpowiedzialna może dostać wyrok w granicach: w przypadku śmierci ucznia – od 3 miesięcy do 5 lat (art. 155 kodeksu karnego); w przypadku kalectwa – do 3 lat (art. 156 § 2 kodeksu karnego)

bądź też karę grzywny i do roku pozbawienia wolności (art. 157 § 3).

Coraz częściej również rodzice występują z pozwami cywilnymi o odszkodowanie za zaistniały wypadek. Sądy z reguły przyznają w takich sytuacjach wysokie odszkodowania, bądź też obowiązek płacenia dożywotniej renty przez nauczycieli, którzy nie dopilnowali swoich obowiązków (art. 444-446 kodeksu cywilnego). Ewentualny pozew rodzice/opiekunowie prawni mogą złożyć przeciwko organowi prowadzącemu szkołę (placówkę), w której dziecko doznało szkody. W przypadku publicznych szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych są to zwykle jednostki samorządu terytorialnego. Podstawowy termin przedawnienia wynosi 3 lata. Jeśli jednak dyrektor/pracownik pedagogiczny z własnej winy spowoduje śmierć człowieka lub ciężki uszczerbek na jego zdrowiu, termin przedawnienia wynosi 10 lat [10].

W szkołach i placówkach nie przywiązuje się zbyt dużej wagi do zapobiegania sytuacjom wypadkowym. Najczęściej ogranicza się je do krótkich „pogadaniek” z uczniami, prowadzonych przez nauczycieli wychowania fizycznego, przedmiotów zawodowych, bądź wychowawców klas. Zwracanie uwagi na niewłaściwe i niebezpieczne zachowanie może przynieść tylko chwilowy efekt poprawy (uwagi nierzadko są lekceważone przez dzieci i młodzież). Skuteczność działań podejmowanych przez szkołę często jest znikoma, m.in. ze względu na lekceważenie zagrożeń przez dyrekcję placówki czy też nauczycieli i pracowników niepedagogicznych. Dopiero w sytuacji, gdy dochodzi do wypadku śmiertelnego lub ciężkiego, zaczyna się zmieniać podejście do spraw dotyczących bezpieczeństwa. Podejmowane wówczas działania są z reguły doraźne i tymczasowe. Oczywiście w większości placówek istnieją dokumenty, mające na celu uregulowanie tych spraw (procedury, regulaminy, instrukcje). Nierzadko jednak są one tworzone ze względu na ewentualne kontrole, a nie faktyczne potrzeby. Z tego też powodu, wspólne działania dyrektorów, pracowników pedagogicznych i niepedagogicznych, mające na celu prowadzenie działań ograniczających w sposób istotny liczbę wypadków, powinny stać się jednym z głównych zadań każdej szkoły i placówki [1].

Należy podkreślić, że rodzice, środowisko, w którym wychowuje się dziecko, często nie zwracają większej uwagi na aspekty bezpieczeństwa bądź nie potrafią przekazać elementarnej wiedzy dotyczącej tego aspektu życia. Dlatego szkoły powinny być miejscem propagowania kultury bezpieczeństwa, tym bardziej że brawura, niewiedza, bezmyślność dzieci i młodzieży mogą skutkować wypadkiem, mającym wpływ na całe ich dalsze życie. O wiele łatwiej jest wpajać młodym osobom zasady prawidłowego postępowania, niż zwalczать później niewłaściwe nawyki i przyzwyczajenia u dorosłych.

Nie można oczywiście ograniczyć działań podnoszących poziom bezpieczeństwa tylko do nauczycieli. Bardzo ważną rolę powinni odgrywać również pracownicy niepedagogiczni (m.in. dawać dobry przykład przy wykonywaniu własnej pracy

– stosując bezpieczne jej metody; w razie konieczności muszą zwracać również uwagę dzieciom i młodzieży na niewłaściwe zachowanie; zgłaszać wszystkie zdarzenia mogące stanowić źródło zagrożeń). Szkoła lub placówka musi również zaangażować rodziców/prawnych opiekunów, do współdziałania w tej dziedzinie – tylko takie działanie może przynieść pożądane efekty.

Szczególnie pomocne w podnoszeniu świadomości na temat bezpieczeństwa, a co za tym idzie jego poziomu w szkołach i placówkach, są szkolenia pracowników (szczególnie bhp oraz udzielania pierwszej pomocy). Niestety zdarza się, że niezadowolający poziom szkoleń bhp uniemożliwiają szybkie rozpoznanie powstałych źródeł zagrożeń. Spowodowane jest to często brakiem wystarczającej wiedzy osób przeprowadzających szkolenie oraz specyfiką tych placówek jako zakładów pracy. Szczególnie nauczyciele powinni otrzymać, obok tematów ogólnych, wiedzę dotyczącą bezpiecznego prowadzenia różnego typu zajęć dydaktycznych i opiekuńczo-wychowawczych.

Zagadnienia związane z wypadkami osób będących pod opieką szkół i placówek zasługują na znacznie większą uwagę niż dotychczas im poświęcano. Szkoły i placówki nie mogą pozostać same z problemem bezpieczeństwa dzieci. Ogromną pracę mają tu do wykonania zarówno organy prowadzące (najczęściej samorządy), jak i nadzorujące (kuratoria oświaty) szkoły i placówki. Te pierwsze zgodnie z prawem odpowiadają za bezpieczeństwo w szkołach i placówkach, a co za tym idzie mogą ponosić również odpowiedzialność cywilną (m.in. odszkodowania za wypadki). Tylko współdziałanie wszystkich stron związanych z oświatą może doprowadzić do zmniejszenia w jej szkołach i placówkach liczby wypadków.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Przygocki C., Lachowicz L. *Wypadki uczniowskie w placówkach oświatowych – praktyczny poradnik*, Rozalin 2015
- [2] Woźniak-Krakowian A. *Syndrom wypalenia zawodowego nauczycieli*. „Prace naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Pedagogika”, 2013, t. XXII, s.119-131
- [3] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 16 września 1997 r. w sprawie świadczeń dla pracowników, którzy ulegli wypadkom w szczególności okolicznościach, oraz świadczeń dla osób nie będących pracownikami (Dz.U. Nr 120, poz. 758)
- [4] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz.U. z dnia 22 stycznia 2003 r. z zm.)
- [5] Ustawa z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (Dz.U. 199 poz. 1673 z 2002 r.)
- [6] Wyrok SN z dnia 10 września 1971 r., OSNCP 1972, nr 4, poz. 71
- [7] Ustawa Kodeks pracy z dnia 26 czerwca 1974 r. (Dz.U. 1974 Nr 24 poz. 141 z zm.)
- [8] Statystyczna Karta Wypadku Z-KW [Załącznik do rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 8 listopada 2010 (Dz.U. Nr 218, poz. 1440)]
- [9] Myrcha K., Dąbrowski M. *Narzędzia wspomagające analizę stanu bezpieczeństwa w szkole (1)*, „Bezpieczeństwo Pracy. Nauka i Praktyka” 2012, 489,6:20-22
- [10] Ustawa o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 r. (Dz.U. 2016 poz. 1943)